
"Zabytki powiatu myśliborskiego",
Zygmunt Świechowski, "Biuletyn
Historii Sztuki i Kultury", R. XI, nr
1/2, Warszawa 1949 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 3/2-3 (10-11), 176-177

1950

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z a w a n o w s k i K a z i m i e r z, Wilanów. Przewodnik. Biblioteczka Krajoznawcza, tomik II. Warszawa 1949, ss. 117, il. i plan. Doskonale opracowany na podstawie najnowszej literatury szczegółowej przewodnik po pałacu, parku i kościele, uzupełniony licznymi ilustracjami, rozumowanym słowniczkiem wyrazów fachowych i artystów, oraz bibliografią i planem pałacu.

II. WYDAWNICTWA PERIODYCZNE
BIULETYN HISTORII SZTUKI I KULTURY. Kwartalnik wydany przez Państwowy Instytut Historii Sztuki oraz Zakład Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej, r. XI, nr 1/2, Warszawa 1949 r.

D e t t l o f f S z c z e s n y k s. Ze studiów nad sztuką Wita Stwosza (ss. 1—42, il. 1—21). — Autor omawia trzy krakowskie krucyfiksy łączone ze Stwoszem: 1) Krucyfix kamienny z ołtarza w nawie południowej kościoła N. P. M. jest niewątpliwym dziełem Stwosza, jak tego dowodzi analiza stylistyczna, wykazująca związek tego zabytku z trzema podobnymi krucyfiksami w Norymberdze, a to w kościele św. Wawrzyńca (z około 1500), w Germanische Museum (1505) i w kościele św. Sebalda (około 1520). Krucyfix ten niewątpliwie wzoruje się na krucyfixie badeńskim Mikołaja z Leydy (z roku 1467) i powstał zapewne w latach 1489—93 (najpewniej 1491). 2) Krucyfix drewniany na tęczy w kościele N. P. M., dotychczas przypisywany Stwoszowi i mylnie datowany na r. 1477, autor uważa za dzieło anonimowego norymberskiego ucznia mistrza Wita, powstałe około r. 1520, 3) Mały krucyfix w Muzeum Narodowym w Krakowie, uważany dotąd za model Stwosza do jego krucyfixu w ołtarzu w nawie południowej kościoła N. P. M. autor uważa za dzieło jednego ze współpracowników warsztatu Wita Stwosza, powstałe po r. 1491.

A r ł a m o w s k i K a z i m i e r z. Zamek w Przemyślu w XVI w. (ss. 43—58 il. 22—24). — Autor opisuje wygląd zamku i jego attynencji (ogrody, łąki, przedmieścia) na podstawie nieznanego dotąd w literaturze inwentarzy z lat 1553

i 1568, nie mających odpowiedników w przekładach ikonograficznych.

K r ó l A l e k s a n d e r. Dwór w Bolminie (ss. 57—64, il. 25—28). Autor wprowadza zabytek do literatury naukowej, opisując krótko budynek wzniesiony w XVI w. w stylu renesansowym na rzucie prostokąta. Po spaleniu w końcu XVII wieku, dwór skrócono od południa, dostawiając na miejsce usuniętej części okrągłą wieżę — ryzalit i powiększając budynek od północy. Ostatnia przebudowa nastąpiła na przełomie XVIII—XIX wieku. Zachowały się fragmenty kamiennych tablic nadokiennych z sentencjami łacińskimi. Dwór jest zapewne dziełem muratorów z pobliskich Chęcin.

R e w s k i Z b i g n i e w. U genezy rozplanowania Placu Saskiego w Warszawie (ss. 65—70, il. 29—30). Zaczęciem Placu Saskiego była posesja z okazałym pałacem J. A. Morsztyna, podskarbiego koronnego, o reprezentacyjnym, założeniu, wzorowanym na Wersalu i wzniesionym w latach 1661—1677 przez Tylmana Gamerskiego, który okazuje się właściwym twórcą koncepcji urbanistycznej placu z pałacem, rozwiniętej później przez architektów Augusta II, który kupił pałac Morsztynowski od Bielińskich w r. 1713 i przebudował na swą rezydencję, w oparciu o istniejący plan tylmanowski.

S z w a n k o w s k i E u g e n i u s z. Praga na tle najstarszego swego planu (ss. 71—82, il. 32). — Autor analizuje najstarszy i jedyny dotąd szczegółowy plan Pragi z XVIII w. odnaleziony w zbiorach łańcuckich, pochodzący z roku 1765 i wykonany przez M. Deutscha, omawiając po kolei elementy fizjograficzne, sieć drożną i uliczną Skaryszewa, Pragi, Gołędzinowa i Targówka, nazwy ulic, układ gruntu, ogrodów, budynków, oraz stosunki własnościowe.

Ś w i e c h o w s k i Z y g m u n t. Zabytki powiatu myśliborskiego (ss. 83—98, il. 32—49). — Sprawozdanie z objazdu inwentaryzacyjnego — powiatu, który był tylko ogólnikowo potraktowany przez Niemców. Wszystkie większe miasta uwarunkowane są grodziskiem słowiańskim, jednakże tylko Cedynia zachowała układ ulic o charakterze grodziskowym, inne

miasta mają charakterystyczne brandenburskie założenie urbanistyczne. Zabytki kultury plastycznej epok historycznych są tu wytworami brandenburskimi. Najcenniejszą grupę powiatu stanowi 12 granitowych kościołów XII i XIII w. o charakterze stylowym, przejściowym z romanizmu w gotyk. Z budowli zakonnych zachował się tylko ceglany kościół i klasztor Dominikanów w Myśliborzu (zmieniony) z portalem gotyckim z XIII wieku, oraz klasztor Cysterek w Pęczycach (XIII—XIV w.). Z okresu późniejszego pochodzą dwa kościoły hallowe w Barlinku i Myśliborzu (XIV—XV w.). Pokażne reszty murów miejskich zachowały się w Myśliborzu, Lipianach i Barlinku (XIV w.). W wieku XVI i XVII ruch budowlany był słaby. Znaczne wzmoczenie budownictwa nastąpiło dopiero w XVIII w. Kościoły (protestanckie) z tego okresu należą bez wyjątku do typu salowego (murowane z cegły i drewniane o konstrukcji ramowej, wypełnionej cegłą). Pośród rezydencji dworskich można wyróżnić dwa zasadnicze typy: 1) Budowle parterowe o układzie symetrycznym i dekoracji rokokowej i 2) budowle jednopiętrowe z ryzalitem nakryty trójkątnym przyczółkiem. Ogólny poziom artystyczny zabytków z wyjątkiem kilku jest mierny, daje jednak możliwość precyzyjnego datowania. Jest to sztuka niepolska w swej treści wewnętrznej i wyrazie formalnym.

K o t u ł a F r a n c i s z e k. Z dziejów meblarstwa polskiego XVIII w.; Sokołów—Kolbuszowa (ss. 99—123, il. 50—58). Autor uzupełnia znaną pracę S. Sienickiego o meblach kolbuszowskich (Warszawa 1936) odnalezionymi archiwaliami, wykazując, że źródłem tzw. „roboty kolbuszowskiej“ jest niedaleki Sokołów, gdzie już w r. 1641 powstał zbiorowy cech obejmujący również stolarzy, Sokołów był od XVI w. silnym centrum i ośrodkiem stolarstwa. Przemysł Sokółowa przetrwał do końca XIX w., produkując ostatnio sprzęty dla wsi, między innymi skrzynie „wianne“ malowane. W Kolbuszowej cech zbiorowy, do którego należeli i stolarze powstał dopiero w ćwierć wieku od założenia miasta (tj. 1725). Rzemieślnicy kolbuszowscy nie zorganizowali osobnego cechu stolarskiego, gdyż był im nie po-

trzebny; stolarstwo bowiem kolbuszowskie było bezkonkurencyjne. Kolbuszowa wysuwała się w końcu (czwarta ćwierć XVIII wieku) na pierwszy plan w produkcji, zawdzięczając to zapewne korzystnym warunkom lokalnym jako rezydencja pańska o wielkim zapotrzebowaniu. Udział Kolbuszowej w owym zjawisku, które nazwano „robotą kolbuszowską“, był napełniony bardzo duży, ale nie całkowity. Prawdopodobnie wobec nawału zamówień mistrzowie kolbuszowscy oddawali je mniej znanym w okolicy rzemieślnikom do wykonania. Wyroby te zamawiano i odbierano w Kolbuszowej, toteż ustaliła się dla nich nazwa kolbuszowskich.

D o b r o w o ł s k a A g n i e s z k a. Dom pyrzycki (ss. 124—128, il. 59—65). W Pyrzycach (województwo szczecińskie) występował typ domu wąskofrontowego, trójwewnętrznego, powiększonego z czasem przez dodanie obory i o zasadniczym podziale poprzecznym, często wraz z podcieniem od frontu. Najciekawszą część domu stanowi tzw. czarna kuchnia, bezokienna i bezpułpowa. Występuje ona jedynie na dawnych ziemiach słowiańskich skolonizowanych przez Niemców, przede wszystkim na Pomorzu. Autorka wykazuje wbrew G. Ciołkowi, że kuchnia ta nie powstała z komina sztagowego. Na skutek zarządzeń budowlanych Fryderyka II typ domu pyrzyckiego został z czasem wyparty przez typ domu saskiego. Pozostało natomiast charakterystyczne słowiańskie założenie wsi okolicowe, którego zasięg pokrywa się z zasięgiem plemiennym zachodnio-słowiańskim.

M a k o w i e c k i T a d e u s z. Tylmanowskie plany rozbudowy katedry warszawskiej (ss. 129—132, il. 65—67). Autor omawia dwa rysunki Tylmana Gamerskiego z jego archiwum (dziś w Gabinecie Rycin Bibl. U. W.), przedstawiające projekt elewacji barokowego kościoła z wieżą i szkic części środkowej tej samej elewacji, powiększony w skali bez wieży i z nieznacznymi zmianami, wykazując, że chodzi tu o katedrę św. Jana w Warszawie.

Nadto zeszyt zawiera recenzje następujących książek i wydawnictw: Jean Adhémar, Les influences antiques dans l'art du Moyen—Age français. Recherches